

Телеканал «КУЛЬТУРА» як захист національних інтересів

Чи збирається держава заснувати канал «Культура»?

Чому його досі немає? Чи не означає його відсутність те, що українці викреслили культуру з власного життя?

З такими питаннями журнал звернувся до заступника Міністра культури і мистецтв України Ганни Павлівни Чміль.

4

Сьогодні у телепросторі панує культ Заходу — кінопродукція американська, а шоу-бізнес — наслідування американському. Про те, що існують надбаня української культури, молодь практично не знає, а люди старшого покоління можуть тільки переживати ностальгію за минулим, дивлячись старі добрі фільми часів СРСР. Про те, що в тому ж таки СРСР був опір митців, були репресії і заборонені твори — кіно, музики, літератури, образотворчого мистецтва, юні глядачі в кращому разі можуть дізнатися в школі — телебачення живе виключно політичними і спортивними турботами та ейфорією розваг, бездумності. Ми маємо покоління, яке формується без національних і мистецьких цінностей. Телепередачі, пов'язані з українською культурою, чи кращі українські фільми, які зрідка з'являються на екрані в незручний для переглядів час (або в денні години, або пізньої ночі), розчиняються в потоці бойовиків та іншого невибагливого чужоземного продукту. Інтелігенція України, на відміну від польської чи російської, не має взагалі жодної поживи для себе на телебаченні, не має на нього впливу. Тому поява телеканалу «Культура», де б могли концентруватися інтелектуальні й мистецькі надбаня України і світу, давно на часі.

Доцільність існування каналу «Культура» безумовна. Те, що його досі немає, свідчить: ми звикли до того, що нам хтось щось нав'язує, кудись спрямовує, тримає в полоні своїх інтересів, а ми виступаємо в ролі пасивного слухача, споживача, маленької людини, яка не здатна ні оцінити ситуації, ні протестувати.

Те, що сьогодні відбувається в інформаційному просторі, якраз і підтверджує сказане. Я нормально ставлюсь до будь-яких точок зору, художніх мотивацій, напрямів і в мистецтві, і в інформаційному просторі і здатна його оцінити і зрозуміти. Розумію, що в мистецтва свої закони розвитку, що в ньому завжди наявний авангард, який відкидає набуту традицію. Саме завдяки мистецтву в житті суспільства і відбувається діалог, який прискорює шлях людини до самої себе. Та що може сьогодні запропонувати наш інформаційний простір телебачення, яке стало практично єдиним способом доступу людини до мистецтва (бо сьогодні мало хто відвідує кінотеатри, передплачує журнали, а на одного середньостатистичного жителя України припадає усього три українські книжки в рік, з яких переважно підручники і посібники). І що ж те найдоступніше доносить глядачеві? Нічого нашого, мені потрібного я знайти там не можу, бо на всіх телеканалах ми бачимо американські фільми від категорії найнижчої до найвищої, а в них — прагнення нав'язати свою американську точку зору. Ми це

споживаємо. Але чи здатна я, громадянка України, сприйняти культуру, традицію, звичай, соціум цієї країни, щоб потім відтворити його у власному житті? Ні, бо це інша культура, інший соціум, позиція, мета. Я помітила, що в усіх американських фільмах є спільний момент — утвердження будь-яким способом своєї правди. А утвердження своєї правди будь-яким способом ні до чого доброго не приводить. Навпаки, наслідком цього є конфлікти, війни, скандали, приниження особистості, нівелювання індивідуальності. На

жаль, саме ці фільми сьогодні домінують на наших екранах. Вже навіть американські психологи забили тривогу: вони виявили пряму залежність між агресією, ненавистю і жорстокістю на екрані і реальними вчинками підлітків. Віртуальна реальність екрану спотворює психіку молоді, структуру життєдіяльності особистості. З іншого боку, люди успіху в американських фільмах, які постійно усміхаються, в яких усе «о'кей», — це неідентичне відтворення реальності, це постійне життя в масці, в якому ти вже не можеш бути самим собою. З точки зору психології — це травма, яка також деформує людину. Вже навіть американці визнають, що скептик, який не підкоряється цьому правилу, досягає більше в житті, ніж посередність з постійною усмішкою. Це глибинні моменти, на які ми не маємо права не звертати уваги. То чи намагається наша держава за наявності ідеології державотворення, національного самоствердження, збереження традицій та творення нових цінностей протистояти усьому, що несе нам цей нестримний потік американського кіно? Якщо подивитися на проблему захисту національних інтересів на телебаченні з точки зору законодавчої бази, то ніби все гаразд. Законів прийнято багато: «Про телебачення і радіомовлення», «Про кінографію», «Про охорону авторських прав та інтелектуальної власності», «Про Національну раду з питань телебачення і радіомовлення» і т.ін. Тобто

законодавча база для регулювання процесів у інформативному просторі є. Але чи виконуються ці закони? Ні. Не тому, що хтось не хоче, а тому, що закон реалізується в процедурах і правилах. Сьогодні вони ще не відпрацьовані у підзаконних актах.

Наприклад, ви як керівник телекомпанії в Національній раді одержали ліцензію на ефірний час, де ви зобов'язуєтесь виконувати «Закон про телебачення і радіомовлення», за яким 50 відсотків програми повинна бути вітчизняного виробництва, і «Закон про кінематографію», де визначено квоту для українського фільму — 30 відсотків. Але якщо ви цих умов не виконуєте, то ніхто вас не може притягти до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Тому що в законі «Про Національну раду» нічого не сказано про те, що вона може забрати ліцензію при порушенні телеканалом згаданих законів. Міністерство культури і мистецтв видає посвідчення на право публічного показу фільмів — їх уже видано 30 тисяч. Тобто стільки найменувань фільмів — це законно завезені фільми в Україну, які забезпечені майновими й авторськими правами на той чи інший вид розповсюдження (кінотеатри, відеокіоски, телебачення). Але все інше — не ліцензоване, тобто піратство. Але що наше міністерство має право зробити, коли телеканал порушує закон? Нічого, хіба що написати Національній раді про це порушення. Вона ж нам відповідає, що це проблеми Міністерства культури і мистецтв. Вплинути можна тільки тоді, коли маєш якийсь важіль у руках. А ми можемо їх карати тільки через суд — уявіть собі: у відділі кіно Міністерства працює лише десять осіб, які займаються проблемами кіно, і якщо звертаємося до суду, треба заплатити за судовий позов, судові процедури, витратити силу силенну часу для того, щоб тобі потім довели, що це не є порушенням. Після кількох таких процесів ми зрозуміли, що все це безнадійно. Навіть якщо канали перереєструють, як це планує сьогодні Національна рада, то, знаючи, які сили стоять за тим чи іншим телеканалом, закрадаються сумніви, що вдасться щось кардинально змінити в інформаційному просторі, не видавши комусь ліцензій. Простір уже сформований і розподілений. Поки що це тільки бажаний момент, за допомогою якого держава хоче навести лад, аби виконувались згадані закони, а також, аби передачі велися державною мовою. Але до того моменту, поки не буде встановлено, як у тій же Франції, у всіх європейських країнах «Зошит обов'язків», де врегульовуються стосунки між виробниками, ретрансляторами, власниками каналів і державною ідеологічною політикою, суть якої в захисті національних інтересів, доти нічого не відбудуватиметься. На мою думку, треба обов'язково внести зміни до закону «Про Національну раду з питань телебачення і радіомовлення» і розширити її повноваження, тобто дати їй можливість анулювати ліцензію за порушення законів. Треба навчитися виконувати закони.

За таких умов, коли на телеканалах 95 відсотків іноземних фільмів, ми підготували «Матеріали

державної протекціоністської політики щодо кінематографа». Тобто програму, що зробити, щоб кількість вироблених фільмів задовольняла 30-відсоткову квоту. Для цього треба в Україні в рік виробляти 60 ігрових і телевізійних фільмів і 500 документальних, науково-популярних та анімаційних. Держава сьогодні фінансує кіно через державне замовлення, а це 5 відсотків від потреби. Іншого способу набрати цих коштів у нас немає, хоч ми робимо все для того, щоб залучити позабюджетні кошти, і таким чином державні кошти збільшуємо. Але їх не досить. Не увійшовши до європейської організації, яка допомагає фінансами, тобто в параметри загальноєвропейської індустрії, де нас можуть підтримати не тільки на стадії виробництва, а й на стадії розповсюдження фільму, (а вступ коштує 500 тисяч ам-

5

*Але що
наше міністерство
має право зробити, коли
телеканал порушує закон?
Нічого...*

криканських доларів) ми не зможемо відкрити ворота в європейський світ кінематографії. Але вони сьогодні для нас зачинені. То де ми можемо здобути потрібні кошти?

Кожна європейська держава захищає свій кіноринок від американської експансії. Ми також прагнемо такого державного захисту і підготували закон «Про збір на підтримку національної кінематографії». Суть його така: ті, хто приходить на наш ринок, а він доступний для всіх, повинен заплатити певний збір на підтримку вітчизняного кіно. У першому варіанті було 10 відсотків вартості зарубіжного фільму, який іде в кінотеатрі, продається на касеті. Після опрацювання закону в міністерствах і відомствах відсоток зменшився до 5. Комісія з питань культури і духовності ВР це підтримала, і проект внесли на розгляд Верховної Ради. Однак при формуванні порядку дня сесії ВР Комісія з питань бюджету, банківської справи і податкової діяльності не підтримала його і він не був винесений на розгляд ВР. Закон відкинуто як такий, що концептуально не входить у загальні параметри податку, що сьогодні в Україні вимагується. Але він не може входити у параметри податкової політики, бо не впливає ні на накопичувальну частину бюджету, ні на видаткову. Він хоче легалізувати і взяти те, що фактично заховане у грошових потоках, які діють поза бюджетом. Ми всі розуміємо, про що йдеться: це не просто податок, а це є державотворча, культурна політика, пов'язана з державною підтримкою українського інтелектуала, який здатний продукувати інтелектуальну, наукову і мистецьку вартість.

І якщо ми будемо і далі малювати концепти, в яких не враховуватиметься мета життєдіяльності держави, то ми ніколи нічого не досягнемо. Але ми будемо за цей Закон боротися, вносити його знову і знову, створювати громадську думку.

Але це шлях. Кожен з нас на цьому шляху проходить життя. Чи дочекаюсь я колись того, що відстоюю? Життя в мене одне, і я хочу бачити на екрані український фільм сьогодні. Що б про нього не казали, як би до нього не ставилися. Навіть, якщо і невдачі. До речі, я страшенно ображена тим, що сьогодні відбувається довкола телефільму «Чорна рада» М.Засєєва-Руденка. Ми можемо говорити про художню якість і рівень професійності режисера. Але я ніколи не погоджуся з тим, що журналістка з «Киевских ведомостей», яка не має уявлення про будь-який аналіз, я вже не ка-

6 Коли пред'являють вимоги, щоб у нас, як за часів Сталіна, випускалося чотири фільми, і всі геніальні, то мені стає страшно.

жу про аналіз художній, робить присуд. Знову ж таки, преси, яка б відстежувала поле культурної діяльності, в нас дуже мало, і місію поціновувачів бере на себе преса комерційна, яка будь-яку подію переводить на рівень скандалу. При всіх вадах фільму, при його затягнутості, на мій погляд, зроблено основне: фільм відбувся. За умов, коли не було фінансування, коли, починаючи з першого кадру зйомки і закінчуючи монтажем, робили без грошей. Я б хотіла, щоб на «Чорну раду» подивилися з іншої точки зору. Іншого шляху до винищення в собі негативізму, пов'язаного з тим, що ми лінуємося відстояти свою позицію, а якщо відстоюємо, то тоді, коли «премося» до булави. А якщо булаву вхопив, то махаємо нею, немов скажені, для того, щоб більше нагребти собі. Не здатні досягнути далекосяжну мету, а замикаємося в оцій своїй маленькій хатці, як той Черевань, де сальце, м'ясе і юшечка, де проспимо, пересидимо, а відтак — і втратимо і простір, і час. Таке продовжується століттями. Людина не має права на лінощі, вона повинна весь час боротися, працювати, щось робити. Цей фільм і показує, що причина бід — у нас самих. Ми всі були такі, як персонажі «Чорної ради», де зображено найчорніший період Руїни, коли після смерті Богдана Хмельницького почалися чвари і усьобиці.

Сьогодні триває робота над фільмом «Молитва за гетьмана Мазепу», буде фільм про «Богдана Хмельницького», про роль особистості в історії. І коли мені пред'являють вимоги, щоб у нас, як за часів Сталіна, випускалося чотири фільми, і всі геніальні, то мені стає страшно. Художність і геніаль-

ність можлива, коли є безперервний процес, коли поле засіяне, коли випускається не один чи навіть чотири фільми, а десятки, сотні. Адже за відсутності процесу втрачається кваліфікація, професійний підхід, професійна етика, люди відвикають ретельно ставитись до такої відповідальної справи, як знімання. Про це сьогодні говорить Юрій Ілленко, який почав знімати «Мазепу», де сила-силенна моментів, пов'язаних з історичною достовірністю. Слава Богу, у нас ще є професіонали, я схиляю перед ними голову, що вони не порозбігались і за таких обставин ще працюють.

Я не хочу, щоб сказане звучало як виправдання. Я хочу, щоб зрозуміли: народжена дитина не є відразу сформованою людиною, вона проходить певний шлях. Чим більше ця дитина входить в контакти, прагнучиме зберегти свою індивідуальність, тим більше в неї шансів відбутися. Так і в кінематографі. Але повернемося до каналу «Культура». Що треба зробити, щоб глядач мав доступ до культурних надбань? Кожна країна переживала моменти, пов'язані з нівелюванням національної суті, і захищалась. І сьогодні однією із форм захисту національного інтересу є створення телеканалів, підвалиною яких є культура. Такі є в Росії, Франції, Німеччині, Англії. Чи можливий він в Україні? Теоретично так. З одного боку, опоненти говорять: у вас є державний канал «УТ-1», там на ньому і забезпечуйте, і порушуйте гуманітарні проблеми. Ніби воно й так. Але один канал, який сьогодні фінансується фактично на 20 відсотків від потреби, не може виконувати місію реалізації цього державного завдання. Він також поставлений в умови комерційного існування, залежить від реклами, не має коштів на продукування програм, не має достатньо професійних журналістів, які мігрували туди, де платять і відповідно замовляють музику. Але мені як глядачеві гарантоване право доступу до творчості, тому ми маємо зробити канал «Культура». Держава не може взяти на себе всі видатки. Ми повинні залучити позабюджетні кошти. Не цуратиметься він і реклами, було б смішно відмовлятися від реклами іноземних фірм. Але цей канал насамперед рекламуватиме вистави, фільми, журнали, виставки, музеї, архіви і т.ін. Канал складатиметься із багатфункціонального фінансування: з державного майна як статутного фонду, державної інтелектуальної власності (вироблених державою фільмів). Тобто, не обов'язково гроші, виділені з бюджету, а певні інтелектуальні цінності. Залучити позабюджетні кошти тих, хто увійде до корпорації каналу. Сьогодні є реальні люди, готові до неї увійти, які мають реальний капітал, який зафіксований у діяльності їхніх підприємств і легалізований в Україні. 51 відсоток акцій будуть у держави, а решта — в членів цієї корпорації. Люди, від яких залежить прийняття остаточного рішення, поки що гальмують, бо вони в цьому особисто не зацікавлені. Але на «Культуру» чекають не тільки Міністерство культури і мистецтв, а й митці, дослідники і, звичайно ж, глядачі.